

П. Д. Мартинівич

*Україновкі
здатися*

СЛОБОЖАНСЬКИЙ СВІТ
Серія заснована в 2011 році

Порфирій Денисович Мартинович
(19.03.1856–15.12.1933)

П. Д. Мартинович

Україновкі Зданим

~~~~~
Українські записи Порфирія Мартиновича
Друкована фольклорно-етнографічна спадщина
Вибране листування
Мартиновичезнавчі студії
Вибрана мистецька спадщина
Біографічні матеріали

Видавець Савчук О.О.
ХАРКІВ • 2012

УДК 398=161.2
ББК 82.3(4УКР)–6
М29

Серія «СЛОБОЖАНСЬКИЙ СВІТ». Випуск 3

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
Харківський художній музей
Красноградський районний краєзнавчий музей ім. П. Д. Мартиновича
Центр краєзнавства ім. П. Т. Тронька Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України
Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
Запорізьке наукове товариство ім. Я. П. Новицького

Затверджено Вченою радою Центру краєзнавства імені П. Т. Тронька
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 7 від 15.05.2012 р.)

Видання здійснене за підтримки Харківського кобзарського цеху
та Козедуба Олега Анатолійовича

Складаємо подяку Національному художньому музею України,
Державному архіву у Полтавській області
та особисто Костю Черемському, Вікторії Кацай, Ользі Денисенко,
Ганні Скрипник, Сергію Білоконю, Тарасу Пустовіту, Данилі Нікітіну,
Артему Шевченку, Денису Вітченку за безкорисливе сприяння створенню цієї книги.
Особливу вдячність висловлюємо дизайнерам Ользі та Михайлові Квіткам
за підготовку до друку ілюстративної частини видання

Мартинович П. Д.

М29 **Українські записи :** Українські записи Порфирія Мартиновича, друкована фольклорно-етнографічна спадщина, вибране листування, мартиновичезнавчі студії, вибрана мистецька спадщина, біографічні матеріали / упоряд., прим., покажч. О. О. Савчук ; передм. О. Ю. Бріциної. — Харків : Видавець Савчук О. О., 2012. — 534 с. ; 128 іл. — (Серія «Слобожанський світ». Випуск 3.).

ISBN 978-966-2562-19-4

Видання містить друковану фольклорно-етнографічну та епістолярну спадщину видатного українського художника, етнографа та фольклориста Порфирія Денисовича Мартиновича (1856–1933). До книги також увійшли аналітичні статті провідних фахівців — дослідників життя, етнографічного та мистецького доробку П. Д. Мартиновича. Книгу проілюстровано найвідомішими художніми роботами майстра, доповнено біографічними матеріалами та приурочено 155-річчю від дня народження автора.

УДК 398=161.2
ББК 82.3(4УКР)–6

ISBN 978-966-2562-03-3 (серія)
ISBN 978-966-2562-19-4

© Видавець Савчук О. О., 2012
© Бріцина О. Ю., передмова, 2012
© Черемський К. П., Боряк О. О.,
Денисенко О. Й., тексти, 2012
© Савчук О. О., упорядкування,
примітки, покажчики, 2012
© Ю. А. Кузьменко, С. І. Камардаш,
художнє оформлення, 2012

ЗМІСТ

Олеся Бріцина

ЗБИРАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОРФИРІЯ МАРТИНОВИЧА І ПРОБЛЕМА ДОСТОВІРНОСТІ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ.....	9

УКРАЇНСЬКІ ЗАПИСИ ПОРФИРІЯ МАРТИНОВИЧА

Українськи записи Порфирія Мартиновича [Передмова редактора]	25
СЬЛИПЕЦЬ-КОБЗАРЬ ІВАНЪ КРАВЧЕНКО	27
<i>Козацьки письни</i>	
1. Про трёхъ бративъ Озовськихъ.....	27
2. Про Олексія Поповича	32
3. Про Хведора Безридного	34
4. Кишка Самійло	36
5. Про трёхъ бративъ Самарськихъ.....	41
6. Про Коновченка вдовыченка	42
7. Про сокола (<i>невольницька</i>)	50
8. Витчимъ	51
9. Про сестру та про брата.....	52
10. Про вдову	54
11. Про Мыхія	56
12. Про Правду та Неправду.....	57
13. Царю Хрысте.....	58
[Репертуар кобзаря І. Кравченка]	59
[Уривок з розповіді кобзаря]	59
[Передмова редактора]	60
КОБЗАРЬ ТРЬХОНЪ МАГАДЫНЪ	61
<i>Козацьки письни</i>	
1. Якъ тры браты зъ Озова втикалы.....	61
2. Про бурю на сынёму мори	64
3. Про Коновченка	66
4. Витчимъ	69
5. Про вдову	71
[Коментарі виконавця]	72
Бида	73
[Репертуар кобзаря Т. Магадина].....	74
Одклинщыны	74
[Передмова редактора]	76
КЫРЫЛО САЙКО	77
I. Казка про Запорозьця	77
II. Казка про Правду.....	83
[III.] Подарунча (<i>казка</i>).....	95
[IV.] Два зъ торбою (<i>казка</i>).....	116
ПАВЕЛЬ ТУКАЛЕВСКІЙ (<i>священникъ</i>)	120
Якъ запорозьци йиздылы у Петербургъ до царици	120

Созонъ Лукашъ	122
Марá	122
Два брáты (<i>казка</i>)	123
Видьмачь	129
Харцызъ	131
Письня	132
[Передмова редактора]	133
Козакъ Грыцько Ганчарь	134
I. Про Кошового Гладкого	134
II. Рóсказка про те, якъ дидъ Иванénко утикъ зъ Вереміевкы... ..	137
III. [Ихалы Запорозьци до цaryци на показъ...]	139
IV. [Йихавъ дидъ изъ горшкамы...]	140
V. [Отутъ у Вереміевци Гейко Йосыпъ бувъ...]	140
VI. [Отутъ у Вереміевци въ Погорилимъ бувъ...]	140
VII. [Багато тутъ и въ Вереміевци було...]	140
VIII. [Запорожець якъ спобижыть де въ степу...]	140
IX. [Бувъ тутечка у Вереміевци Кандыба козакъ...]	141
Козакъ Олекса Бондарь	142
1. [Ой повій, витре, та буйнесенькій...]	142
2. [Ой и не знавъ козакъ]	142
Козакъ Иванъ Душэйко	142
[Ой пидъ вышенькою й а черешенькою...]	142
Кырыло Пашкóвський (Пашкó)	143
Палій и Мазепа	143
Палій и Мазепа	145
Про чумака и про розбойныка	146
Илія Муравецъ	147
Про Мыколай-угодныка	149
Про Мыколая угодныка	150
Про Мыколая угодныка	151
Не хвалысь	152
[Передмова редактора]	153
Лирныкъ Семень Чеканъ	154
Про трёхъ бративъ	154
Маруся Попивна Богуславка (<i>запорозька писня</i>)	156
Костянтынъ Коваленко	157
Запорозьци	157
Про кошового Гладкого	158
Про цaryцю Катерыну	158
Про чупрыны	159
Про татаръ	159

Палій Семень.....	160
Запорозьци	160
КОБЗАРЬ ХВЕДИРЬ ГРЫЦЕНКО	161
Канивченко	161
МЫХАЙЛО ПЕРЕХОДЕНКО	166
[Булы мы за паньськихъ правъ паньськи...]	166
ХРЫСТИНА МОРОЗОВСЬКА.....	168
[Кунтуши, кораблыки, кыбалкы пры мині ще булы...]	168
ТЫМОХВІЙ РОССОХА	170
Запорозьци	170
Знатныкы.....	173
Сага.....	180
Борець.....	180
Наємщыкы	181
Видьмачі.....	183
ЛИРЩИКЪ ИВАНЪ ПЕРЕСАДА	186
Тры браты Озовськи	186
Жебранка	189

ДРУКОВАНА ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА

Изъ народныхъ преданій о Гетманщинѣ, Запорожьѣ и Черноморьѣ	193
Одклінщина і визвілок	197
Церкви старинной постройки въ Полтавской Епархіи	204
Александръ Ипполитовичъ Гавриловъ. [Некролог]	228
Кобзар Петро Дригавка	229

ВИБРАНЕ ЛИСТУВАННЯ

Листування П. Д. Мартиновича з В. П. Горленком (1885 р.).....	243
[Передмова]. К. Грушевська. З етнографічної праці 1880-х років. (До листування П. Мартиновича і В. Горленка)	243
Листування [П. Д. Мартиновича] з В. П. Горленком (1885 р.)	255
Листи П. Д. Мартиновича до В. П. Горленка (1886 р.)	302
Листування П. Д. Мартиновича з О. Г. Сластьоном (1874–1929 рр.)	312
Листування П. Д. Мартиновича з С. А. Таранушенком (1930 р.)	363
Листування П. Д. Мартиновича з Г. М. Хоткевичем (1932 р.).....	366

МАРТИНОВИЧЕЗНАВЧІ СТУДІЇ

Кость Черемський

МІСІЯ ПОРФИРІЯ МАРТИНОВИЧА 377

Олена Боряк

ТЕКСТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПИСУВАННЯ
ТА ПУБЛІКАЦІЇ ДУМ П. МАРТИНОВИЧА
(за матеріалами епістолярної спадщини)..... 387

Ольга Денисенко

ДО ЮВІЛЕЮ МАЙСТРА 392

ВИБРАНА МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА 399

БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ 449

ПРИМІТКИ 479

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ 493

ПОКАЖЧИКИ

Іменний покажчик 498

Географічний покажчик 515